

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΘΕΜΑ: Παροχή διευκρινίσεων και οδηγιών επί θεμάτων εμπρόθεσμου ή μη αποποίησης κληρονομίας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

A) ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Παροχή διευκρινίσεων και οδηγιών επί θεμάτων εμπρόθεσμου ή μη αποποίησης κληρονομίας

B) ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Με την παρούσα εγκύκλιο παρέχονται διευκρινίσεις για την ορθή και ενιαία εφαρμογή των βασικών διατάξεων του Αστικού Κώδικα (Α.Κ.) σχετικά με την προθεσμία αποποίησης κληρονομίας.

Γ) ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Η εγκύκλιος αφορά τις Δ.Ο.Υ και τους φορολογούμενους.

Με αφορμή ερωτήματα που έχουν τεθεί στις Υπηρεσίες μας αναφορικά με το θέμα της παρούσας, σας γνωρίζουμε τα ακόλουθα:

Γενικά θέματα αποποίησης κληρονομίας

(I) Προθεσμία αποποίησης - Γνώση της επαγωγής και του λόγου αυτής

1. Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 1710, 1711, 1846, 1847, 1848, 1850, 1851, 1854 & 1856 του Α.Κ. προκύπτουν τα ακόλουθα:

- α) Κατά τον χρόνο θανάτου του προσώπου, η περιουσία του επάγεται (περιέρχεται) αυτοδικαίως στον κληρονόμο (ή στους κληρονόμους) του, που μπορεί να την αποποιηθεί(θούν) μέσα σε προθεσμία τεσσάρων (4) μηνών (ή ενός έτους, στην περίπτωση που ο κληρονομούμενος είχε την τελευταία κατοικία του στο εξωτερικό ή αν ο κληρονόμος έμαθε την επαγωγή όταν διέμενε στο εξωτερικό). Η προθεσμία αυτή αρχίζει από τότε που ο κληρονόμος έμαθε την επαγωγή της κληρονομίας και τον λόγο της (γνώση της επαγωγής και του λόγου αυτής). Στην επαγωγή από διαθήκη η προθεσμία αποποίησης δεν αρχίζει πριν από τη**

δημοσίευση της διαθήκης. Η ανωτέρω προθεσμία αναστέλλεται για τους ίδιους λόγους που αναστέλλεται και η παραγραφή (1847 Α.Κ.), σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 255 επ. του Αστικού Κώδικα.

- β) Η αποποίηση είναι άκυρη, αν γίνει μετά την πάροδο της προθεσμίας για αποποίηση. Αν περάσει η προθεσμία, η κληρονομία θεωρείται ότι έχει γίνει αποδεκτή (1850 Α.Κ.). Η αποδοχή ή η αποποίηση της κληρονομίας είναι άκυρη, αν έγινε πριν από την επαγωγή (δηλαδή πριν από το θάνατο του κληρονομούμενου) ή από πλάνη ως προς την επαγωγή της κληρονομίας στον προσωρινό κληρονόμο και τον λόγο αυτής. Επίσης είναι άκυρη, αν έγινε υπό αίρεση ή προθεσμία ή για μέρος της κληρονομίας (1851 Α.Κ.). Για τις ανάγκες της παρούσας εγκυκλίου, ως «προσωρινός» χαρακτηρίζεται ο κληρονόμος κατά το χρονικό διάστημα από την έναρξη της προθεσμίας αποποίησης της κληρονομίας έως την παρέλευσή της ή την αποδοχή της κληρονομίας ή την νόμιμη εμπρόθεσμη δήλωση αποποίησης.
- γ) Η αποποίηση γίνεται με δήλωση στον γραμματέα του δικαστηρίου της κληρονομίας, δηλαδή στο ειρηνοδικείο στην περιφέρεια του οποίου ο κληρονομούμενος είχε κατά τον χρόνο του θανάτου του την κατοικία του ή, αν δεν είχε κατοικία, τη διαμονή του, ή, αν δεν είχε ούτε διαμονή, στο ειρηνοδικείο της πρωτεύουσας του Κράτους (ΚΠολΔ 810).
- δ) Αν ο κληρονόμος αποποιηθεί την κληρονομία, αυτή επάγεται σ' εκείνον που θα είχε κληθεί (δηλαδή θα καθίστατο κληρονόμος), αν το πρόσωπο που αποποιήθηκε δεν ζούσε κατά τον χρόνο θανάτου του κληρονομούμενου (1856 Α.Κ.), οπότε στην τελευταία αυτή περίπτωση η προθεσμία αρχίζει από τη γνώση της αποποίησης του «προπορευόμενου» κληρονόμου και την εξαιτίας αυτής κλήση του επόμενου.

2. Γνώση της επαγωγής, ως αφετηρία της προθεσμίας αποποίησης, υπάρχει όταν ο κληρονόμος έχει βασίμως πληροφορηθεί την ύπαρξη των πραγματικών (π.χ. του θανάτου του κληρονομούμενου) και νομικών προϋποθέσεων, η συνδρομή των οποίων επιφέρει την αυτοδίκαιη από αυτόν κτήση της κληρονομίας. Μόνο η γνώση του θανάτου του κληρονομούμενου δεν αρκεί, αλλά απαιτείται η γνώση και εκείνων των περιστατικών που αποτέλεσαν τους αναγκαίους

νομικούς όρους για την κλήση του κληρονόμου στην κληρονομία του αποβιώσαντος (π.χ. η ανυπαρξία διαθήκης και η πλησιέστερη άλλων προσώπων συγγενική σχέση του με τον κληρονομούμενο). Τα περιστατικά αυτά δυνατόν να είναι και μεταγενέστερα του θανάτου του κληρονομούμενου (π.χ. έκπτωση του προπορευόμενου κληρονόμου). Γνώση του λόγου της επαγωγής υπάρχει όταν ο κληρονόμος γνωρίζει ότι καλείται στην κληρονομία από τη διαθήκη του αποβιώσαντος ή από τον νόμο (π.χ. ως εξ αδιαθέτου ή ως νόμιμος μεριδούχος).

Την έναρξη της προθεσμίας αποποίησης εμποδίζει τόσο η πλάνη περί τα πράγματα όσο και η πλάνη περί το δίκαιο, αν η μη γνώση από τον κληρονόμο της προς αυτόν επαγωγής και του λόγου της οφείλεται σε άγνοια ή εσφαλμένη γνώση πραγματικών γεγονότων ή νομικών ρυθμίσεων.

3. Σε κάθε περίπτωση πάντως, για την έναρξη της προθεσμίας προς αποποίηση απαιτείται από τον νόμο θετική γνώση από τον κληρονόμο της επαγωγής και του λόγου της, προς την οποία δεν εξομοιώνεται η υπαίτια άγνοια, έστω και αν οφείλεται σε βαριά αμέλεια αυτού. Ακόμη και η ύπαρξη βάσιμων αμφιβολιών δεν επιτρέπει την κίνηση της προθεσμίας (σχετική η υπ' αριθ. 426/2005 γνωμοδότηση του Β' Τμήματος του Ν.Σ.Κ., η οποία έχει γίνει αρμοδίως αποδεκτή). Απαιτείται, επομένως, ο κληρονόμος να γνωρίζει όχι μόνο το γεγονός του θανάτου αλλά και ότι έγινε προσωρινός κληρονόμος, ακόμη και αν η άγνοια οφείλεται σε δική του υπαιτιότητα.

Επισημάνσεις -περιπτωσιολογία:

4. Οι ανωτέρω προϋποθέσεις (γνώση της επαγωγής και του λόγου της), που πρέπει να συντρέχουν για την έναρξη της προθεσμίας αποποίησης, ώστε να διαπιστώνεται το εμπρόθεσμο ή μη αυτής, τίθενται από το νόμο υπέρ του προσωρινού κληρονόμου, δηλαδή για την προστασία αυτού έναντι του κινδύνου να παρέλθει η προθεσμία αποποίησης εν αγνοία του. Επομένως, η παρ. 1 του άρθρου 1847 του Α.Κ., ορίζει την αφετηρία της προθεσμίας αποποίησης, χωρίς να περιορίζει τη δυνατότητα δήλωσης της σχετικής βούλησης του κληρονόμου σε χρόνο πριν από την έναρξη της προθεσμίας. Δεν είναι άκυρη, συνεπώς, η αποποίηση, αν έλαβε χώρα πριν συντρέξουν οι προϋποθέσεις της παρ. 1 του άρθρου 1847 του Α.Κ., δηλ. πριν από

την έναρξη της προθεσμίας αποποίησης, προτού π.χ. ο προσωρινός κληρονόμος πληροφορηθεί τον θάνατο του κληρονομούμενου ή πριν από τη δημοσίευση της διαθήκης (βλ. ενδεικτικά την υπ' αριθ. 640/1992 γνωμοδότηση του Γ' Τμήματος του Ν.Σ.Κ, η οποία έχει γίνει αποδεκτή αρμοδίως).

5. Ομοίως, σύμφωνα με την κρατούσα θέση, δεν είναι άκυρη η αποποίηση της κληρονομίας από πρόσωπο ως προς το οποίο δεν έχουν συντρέξουν ακόμα όλες οι προϋποθέσεις για την κλήση του στην κληρονομία, όπως σε περίπτωση που το πρόσωπο αποποιήθηκε πριν από την αποποίηση προπορευόμενου κληρονόμου (ή προπορευόμενων κληρονόμων), αρκεί η αποποίηση να έλαβε χώρα μετά τον θάνατο του κληρονομούμενου, ο οποίος αποτελεί, σε κάθε περίπτωση, το εναρκτήριο χρονικό σημείο για την αποδοχή ή την αποποίηση της κληρονομίας . Διευκρινίζεται σχετικά ότι, για την ορθή εφαρμογή του οικείου άρθρου 1851 του Α.Κ., χρόνος επαγωγής της κληρονομίας είναι, όπως προαναφέρθηκε, ο χρόνος θανάτου του κληρονομούμενου (βλ. άρθρα 1711 και 1856 του Α.Κ.), ενώ το μελλοντικό και αβέβαιο γεγονός της αποποίησης του προπορευόμενου κληρονόμου, ως αναγκαία προϋπόθεση για να παράγει η αποποίηση του επόμενου κληρονόμου έννομες συνέπειες (αίρεση δικαίου, όχι γνήσια αίρεση), γίνεται δεκτό ότι δεν εμπίπτει στις αιρέσεις που θίγουν το κύρος της αποποίησης κατ' άρθρο 1851 του Α.Κ..

6. Εάν οι κληρονόμοι, πριν από τη δημοσίευση της διαθήκης αποποιήθηκαν την κληρονομία που τους επήχθη εξ αδιαθέτου, δεν είναι αναγκαία η εκ νέου συναφής (δηλαδή εξ αδιαθέτου) αποποίηση της ίδιας κληρονομίας μετά τη δημοσίευση της διαθήκης και την αποποίηση της εκ διαθήκης κληρονομίας τους, όπως έχει γίνει δεκτό με την προαναφερθείσα υπ' αριθ. 640/1992 γνωμοδότηση του Γ' Τμήματος του Ν.Σ.Κ (βλ. σελ. 4 αυτής).

7. Αυτός που αποποιήθηκε κληρονομία ως εξ αδιαθέτου κληρονόμος μπορεί να αποδεχθεί αυτή, αν εκ των υστέρων δημοσιευθεί διαθήκη του κληρονομούμενου ή έλαβε γνώση για την ύπαρξη τέτοιας διαθήκης με την οποία τον εγκαθιστά κληρονόμο.

(II) Αποποίηση κληρονομίας σε περίπτωση ανάμιξης του προσωρινού κληρονόμου στην κληρονομία

8. Σύμφωνα με τη διάταξη του πρώτου εδαφίου του άρθρου 1849 Α.Κ. «η αποποίηση είναι άκυρη, αν ο κληρονόμος έχει ρητά ή σιωπηρά δηλώσει ότι αποδέχεται την κληρονομία».

Η σιωπηρή αποδοχή προκύπτει από τις πράξεις εκείνες του κληρονόμου που μαρτυρούν θέλησή του να καταστεί οριστικός κληρονόμος του κληρονομούμενου και συνιστούν ανάμιξη του στην κληρονομία. Ποιες πράξεις ενέχουν το στοιχείο της ανάμιξης στην κληρονομία είναι ζήτημα πραγματικό, το οποίο εξαρτάται από τις περιστάσεις και ειδικότερα από τις πράξεις εκείνες ή τη συμπεριφορά του κληρονόμου, η οποία θα πρέπει (εκτιμώμενη με βάση την αρχή της καλής πίστης και τα συναλλακτικά ήθη) να καταδεικνύει βούληση διατήρησης της επαχθείσας σε αυτόν κληρονομίας.

Επισημάνσεις -περιπτωσιολογία:

9. Στοιχεία από τα οποία είναι δυνατό να προκύπτει γνώση της επαγωγής και του λόγου της και συνακόλουθα βούληση συγκεκριμένου προσώπου να είναι οριστικός κληρονόμος, αποτελούν πράξεις που ενέχουν ανάμιξη στην κληρονομία, όπως η υποβολή δήλωσης φόρου κληρονομίας, η αίτηση έκδοσης κληρονομητηρίου, κ.α., οι οποίες πράξεις μαρτυρούν κατά τρόπο αναμφισβήτητο τη βούληση αυτή, καθώς και πράξεις διαχείρισης ή διάθεσης κληρονομιαίου πράγματος, για τις οποίες πρέπει ειδικότερα να ερευνάται, αν έλαβαν χώρα με την ως άνω βούληση (Δ.Εφ.Πειρ. 270/2014 και 281/2014 του ίδιου δικαστηρίου και γνωμ. Ν.Σ.Κ. 640/1992). Ομοίως, πράξεις που ενέχουν ανάμιξη στην κληρονομία αποτελεί ενδεικτικά η υποβολή δήλωσης στοιχείων ακινήτων (Ε9) από τον κληρονόμο για τα ακίνητα που απέκτησε αιτία κληρονομικής διαδοχής.

(III) Ζητήματα εμπροθέσμου ή μη αποποίησης κληρονομίας που συνδέονται με την κοινοποίηση ατομικής ειδοποίησης (νομολογία)

10. Έχει κριθεί από τη νομολογία ότι, εάν από κανένα στοιχείο του φακέλου της υπόθεσης δεν προκύπτει ότι, πριν από την κοινοποίηση της ατομικής ειδοποίησης του Προϊσταμένου Δ.Ο.Υ., ο προσωρινός κληρονόμος είχε πληροφορηθεί τον θάνατο του κληρονομούμενου, καθώς και το γεγονός ότι, μετά τις δηλώσεις αποποίησης των προπορευόμενων από αυτόν συγγενών, είχε καταστεί ο ίδιος εξ αδιαθέτου κληρονόμος, ούτε ότι είχε αναμιχθεί με οποιονδήποτε

τρόπο στην κληρονομία, [συνεκτιμουμένου σε κάποιες υποθέσεις και του γεγονότος της μη ύπαρξης περιουσίας του κληρονομούμενου σε συνδυασμό και με το μεγάλο ύψος της βεβαιωμένης σε βάρος του οφειλής, η οποία επάγεται ως κληρονομία στον κληρονόμο, καθώς και της έλλειψης εισοδημάτων αυτού, ώστε, σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας, εάν γνώριζε το γεγονός της αποποίησης από τους εξ αδιαθέτου κληρονόμους της προηγούμενης τάξης, θα μεριμνούσε άμεσα για την υποβολή δήλωσης αποποίησης της επαχθείσας σε αυτόν κληρονομίας], τότε ο κληρονόμος νομοτύπως και εμπροθέσμως υποβάλλει τη δήλωση αποποίησης κληρονομίας εντός της οριζόμενης προθεσμίας από την κοινοποίηση σε αυτόν της ατομικής ειδοποίησης, οπότε και έλαβε μετά βεβαιότητας γνώση της επαγωγής της κληρονομίας και του λόγου της, και ως εκ τούτου δεν κατέστη νόμιμος κληρονόμος του αποβιώσαντος, ώστε να είναι υπόχρεος για την καταβολή των βεβαιωμένων χρεών αυτού [Δ.Πρ.Αθ. 847/2018, Δ.Εφ.Πειρ. 270/2014 (όμοια και η Δ.Εφ.Πειρ. 281/2014), & Δ.Εφ.Πειρ. 272/2014 (όμοια και η Δ.Εφ.Πειρ. 283/2014), Π.Πρ.Αθ. 6064/2011, Δ.Πρ.Αθ. 14461/2020, Δ.Πρ.Πειρ. 280/2011 (στις δύο τελευταίες κρίθηκε ότι η συγγενική σχέση του κληρονόμου με τον θανόντα δεν επαρκεί καθεαυτή για την ενημέρωσή του ως προς τη συνδρομή των νομικών και πραγματικών προϋποθέσεων της επαγωγής σε αυτόν της κληρονομίας)].

(IV) Ακύρωση αποποίησης (ή αποδοχής) κληρονομίας λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής μετά από δικαστική απόφαση

11. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1857 Α.Κ. «Η αποδοχή ή η αποποίηση της κληρονομίας είναι αμετάκλητη. Η αποδοχή ή η αποποίηση που οφείλεται σε πλάνη ή απειλή ή απάτη κρίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις για τις δικαιοπραξίες. Η αγωγή για την ακύρωσή τους παραγράφεται μετά ένα εξάμηνο. Η πλάνη σχετικά με το ενεργητικό ή παθητικό της κληρονομίας δεν θεωρείται ουσιώδης. Οι διατάξεις του άρθρου αυτού εφαρμόζονται και σε αποδοχή που συνάγεται από την παραμέληση της προθεσμίας για αποποίηση».

Έτσι, αν πρόκειται για δήλωση από πλάνη, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 140, 141 και 142 Α.Κ., αν κατά την κατάρτιση της δικαιοπραξίας η δήλωση δεν συμφωνεί από ουσιώδη πλάνη με τη βούληση του δηλούντος, αυτός έχει το δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας. Η πλάνη είναι ουσιώδης όταν αναφέρεται σε σημείο ή ιδιότητα του προσώπου ή του πράγματος

τέτοιας σπουδαιότητας για την όλη δικαιοπραξία, ώστε, αν ο πλανηθείς γνώριζε την πραγματική κατάσταση, δεν θα επιχειρούσε τη δικαιοπραξία. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι η αποδοχή της κληρονομίας που συνάγεται από την παραμέληση της προθεσμίας αποποίησης μπορεί να προσβληθεί από τον κληρονόμο λόγω πλάνης, όταν η με τον τρόπο αυτό συναγόμενη, κατά πλάσμα του νόμου, αποδοχή δεν συμφωνεί με τη βούλησή του από ουσιώδη πλάνη, δηλαδή από άγνοια ή εσφαλμένη γνώση της καταστάσεως που διαμόρφωσε τη βούλησή του, αν αυτή αναφέρεται σε σημείο τόσο σπουδαίο για την αποδοχή της κληρονομίας, ώστε αν ο κληρονόμος γνώριζε την αληθινή κατάσταση ως προς το σημείο αυτό, δε θα άφηνε να παρέλθει άπρακτη η προθεσμία αποποιήσεως (βλ. ενδεικτικά Α.Π. 572/2016).

Επισημάνσεις -περιπτωσιολογία:

12. Περιπτώσεις ακύρωσης της πλασματικής αποδοχής είναι δυνατόν, κατά περίπτωση, να δημιουργήσει η άγνοια του κληρονόμου για την ύπαρξη προθεσμίας αποποίησης ή η πλάνη του για τη σημασία της άπρακτης παρόδου της, η πλάνη ως προς το εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας αποποιήσεως (π.χ. ως προς τον ακριβή χρόνο δημοσιεύσεως της διαθήκης ή ως προς το ότι ο κληρονομούμενος είχε την τελευταία κατοικία του στην αλλοδαπή) ή τον καθορισμό του μεγέθους της κληρονομίας ή εσφαλμένη αντίληψή του για το αν έχει προβεί σε αποποίηση ή αν η γενομένη είναι έγκυρη κ.λπ..

Για την ακύρωση της αποδοχής ή της αποποίησης κληρονομίας λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής απαιτείται σε κάθε περίπτωση δικαστική απόφαση κατόπιν αγωγής ακύρωσης που ασκείται από το πρόσωπο που πλανήθηκε ή απατήθηκε ή απειλήθηκε ή τους κληρονόμους του (βλ. ΑΚ 154).

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η πλάνη περί τον λόγο της επαγωγής επιφέρει σύμφωνα με το άρθρο 1851 ΑΚ όχι ακυρωσία αλλά ακυρότητα της αποδοχής.

Σε κάθε περίπτωση, τέλος, επισημαίνεται ότι η υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών στους ανωτέρω κανόνες δικαίου ανήκει στην αρμοδιότητα της κάθε υπηρεσίας την οποία αφορά, με βάση τα στοιχεία του φακέλου κάθε υπόθεσης.

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΣΟΔΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΙΤΣΙΛΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

I. ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΓΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

- 1. Αποδέκτες Πίνακα Γ΄**
- 2. Διεύθυνση Στρατηγικής Τεχνολογιών Πληροφορικής**
- 3. Διεύθυνση Επικοινωνίας**
- 4. Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη ΑΑΔΕ**

II. ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΓΙΑ ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ

- 1. Αποδέκτες Πινάκων Α΄ (πλην των αποδεκτών προς ενέργεια) και Δ΄**
- 2. Κεντρική Υπηρεσία του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους**
- 3. Γραφείο Υπουργού Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών**
- 4. Γραφείο Υφυπουργού Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών**
- 4. Γραφείο Γενικού Γραμματέα Φορολογικής Πολιτικής**

III. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΝΟΜΗ

- 1. Γραφείο Διοικητή ΑΑΔΕ**
- 2. Γραφείο Προϊσταμένου Γενικής Διεύθυνσης Φορολογίας**
- 3. Διεύθυνση Νομικής Υποστήριξης της ΑΑΔΕ**
- 4. Διεύθυνση Εφαρμογής Φορολογίας Κεφαλαίου και Περιουσιολογίου - Τμήματα Α΄ και Β΄**
- 5. Διεύθυνση Διαδικασιών Εισπράξεων και Επιστροφών: Τμήματα Α΄-Γ΄, Γραμματεία**